

Karel Škrabal

Obrana lemplovství

Zastávat se lemplovství je těžká disciplína, ale zkusím to, protože jsme na půdě poezie, a tady se snad dá počítat s větší empatií než například v prostém účetnictví.

Drobná publicistika – Glosa

revue Ravt 14/2020

Malé brněnské nakladatelství Větrné mlýny opravdu nedotáhlo do konce ošetření autorských práv u všech autorek nacházejících se v povedené (bez ironie) antologii ženské poezie *Milá Mácho*. Jak mi řekli zástupci nakladatelství v době vrcholícího skandálu, z osmi básnířek, které prohlášení kritizující chování nakladatele podepsaly, od čtyř opravdu pánové svolení neměli. Další autorky se prý připojily ze solidarity. Číslo čtyři vypadá o trochu jinak než osm, ale chápu, jde o princip. Ale hlavně si nedělám iluze, že bychom v knize nevystopovali další žijící autorky, které by se podivily, že v ní jsou.

Větrné mlýny mají pověst pankáčů literatury, někdy i megalomanů překračující ve svých ambicích hodně své vlastní stíny, ale i možnosti. Přípravy na antologii se jim proluly se začátkem *Měsíce autorského čtení*, největšího festivalu literatury ve střední Evropě, který Větrné mlýny pořádají. Kdyby nebyli nakladatelé takoví, jaké jsem je výše popsal, nikdy by tento festival nevznikl a neexistoval by ve své současné mezinárodní podobě. Na dotažení všech náležitostí kolem antologie už jim nezbyl čas a kapacity. To není omluva, to jsou souvislosti.

Autorky, které se podepsaly pod kritiku nakladatelství, našly velké a radikální zastání u mnoha mužů, co nešetřili tvrdými odsuzujícími výrazy. Přiznám se, to mě jemně radikalizovalo v nahlížení na tento spor. Je dobře, že máme na sociálních sítích v literárních bublinách tolik gentlemanů, ale k přednostem gentlemana patří i chladná hlava a nadhled. Snad tito muži budou stejně odvážní i v případech, kdy jejich gentlemanství bude vyžadovat více odvahy, než je potřeba ke statusu na Facebooku. To není kritika opačného názoru (já vlastně ani nemám opačný názor), to je jen snaha upozornit na někdy neadekvátní reakci lidí, kteří si ani nedali tu námahu se zeptat na názor (a příčiny) druhé strany.

Ke kritice Větrných mlýnů se přidala i Asociace spisovatelů, jejímž jsem hrdým členem. Bohužel to vypadá, jako kdyby její představitelé byli vděční za vůbec nějakou agendu. Doufám, že stejně tvrdá a radikální bude Asociace spisovatelů i ve sporech s velkými knižními domy, obřími distributory či velkými agenturami “chránícími práva autorů”. Ti zcela jistě obírají současné literáty o více práv i hmotných statků, než dva nadšenci, co se rozhodli vydat něco básní, tentokrát zrovna napsaných ženami.

Obrana lajdáctví je nabíháním si na vidle oponentů. Organizátorka protestu v rozhlasovém rozhovoru říká, že nikdy nedá souhlas s publikací své básně. Tím posílá antologii na smetiště poezie. Výsledkem bude, že příště se na podobné aktivity každý vydavatel raději dopředu vykašle.

Milan Děžinský

Glosa Milana Děžinského k anketní otázce

Monstrum české nakladatelské produkce raději sežere stovku podprůměrných, ale nových básnických knih, než by vyvrhl dílo, jehož kvalitu ověřil čas a kterého by stačilo jen ve správnou dobu připomenout...

Drobná publicistika – Glosa
revue Ravt 20/2019

Čas od času se objeví nějaká básnická sbírka, která vyvolá vlnu zájmu, než se po ní bezpečně slehne hladina. Ty opravdu dobré (namátkou Kolmačkovy Viděl jsi, že jsi, Maděřův Krevel, Noskův Negativ, Rudčenkova Ludwig a mnoho dalších) jsou už roky vyprodané a k nesehnání. Jak vnímáš tuhle zběsilou průtočnost (říční koryto je úzké a vody je nadměru)? Co zbylo z poezie po roce 1989, když v současnosti poezie vychází v nákladu kolem 500 Ks, anebo jinak – co se Ti vybaví z posledních třiceti let, jaké klíčové tituly? Jsou nějaké lehce pozapomenuté básnické sbírky, které pro sebe považuješ za podstatné a o kterých by se mělo mluvit? A jak se Ty stavíš k možnosti, že upadneš do zapomnění?

Děkuju za tuhle otázku, mám pocit, že míří přímo do středu terče. Nejenže jsme s nástupem nových komunikačních technologií a sociálních sítí přišli o praktickou možnost vydávat v budoucnu básnickou korespondenci, která je zřejmě navěky ztracena v éteru, ale žijeme i v době charakteristické tím, že poezie je spíše tušená než existující v knižní podobě. Básnická tvorba se už ze své podstaty mívá s tím osmimiliardovým behemotem českého trhu, který je posedlý rychlou spotřební literaturou, trendy romány a sezónními novinkami. A to má i zásadní dopad na povědomí o tom, jak je na tom současné české básnění kvalitativně. Populární soudy nad (ne)kvalitou básnické produkce, které tu a tam zaznívají z úst více či méně povolaných, jsou, řekl bych, logicky pokřivené špatnou dostupností básnických sbírek, velikostí a kvalitou vzorku, na jehož základě je soud pronášen. A ta velikost vzorku je přímo odvislá od velikosti nákladu – obvykle 300 někdy více, někdy méně, a na tom, jak je neobvyklé a nepraktické dělat dotisky (finanční náklad, který nebude pokryt státní podporou a je tedy pro nakladatele vysoce rizikový; případný úspěch sbírky v nějaké literární ceně pak přiděluje nakladateli spíš vrásky). Druhá a další vydání básnických knih jsou už úplně z oblasti fantazie. Navíc mnoho dnešních tvůrců ve své bláhové naivitě ani netuší, že se většina nákladu nikdy nedostane do distribuce a na pulty knihkupectví, vlně ve skladech, a nakonec je poslána do stoupy či eventuálně nabídnuta k odkupu autorovi, protože skladový prostor stojí peníze. Z toho rozhodně neviním nakladatele – ti čestní a dobří, již vydávají poezii, jsou pro mě hrdinové doby.

Po dnešních básnících pak zbude jen desítka knížek v knihovničkách přátel a rodinných příslušníků a šest povinných kopií roztroušených po různých knihovnách k prezenční výpůjčce. A ani každoroční erudovaní editoři *Nejlepších českých básní* se neubrání překvapení a následné panice, když zjistí, které sbírky jim při výběru unikly, protože neexistuje způsob zjistit, co všechno bylo ten rok vydáno. Přesnou databázi titulů Svaz českých knihkupců a nakladatelů nevede.

Nelze se pak divit, že potenciální čtenáři poezie, kteří unikli smrtelnému úderu českého školství, jsou konfrontováni s básnickou produkcí spíše náhodně: na autorských čteních autorů, kteří to ještě nevzdali, v zapadlém knihkupectví, kam se zatoulal osamocený výtisk, nebo od přátel, kteří jsou takzvaně „zasvěceni“. Anebo v tom horším případě považují za reprezentativní současnou básnickou produkci to, co najdou na internetu. Knihy poezie

posledních třiceti let se nedostanou ani do antikvariátů, které jsou nacpané budovatelskou a normalizační nadprodukcí. A pokud přesto, prodávají se antikvární výtisky za sběratelské částky, které si student dovolit nemůže. Nová čtenářská generace, ta poučená, se pak ocitá v nepřehledném prostoru, kdy o mnohých básnících a druhy slavných sbírkách slyšela, ale nikdy je nedržela v ruce ani nečetla. Takhle jsem narazil na skvělou prvotinu Sylvy Fischerové *Chvění závodních koní* až po 20 letech pátrání (vyšla v roce 1986 v nákladu 1200 výtisků). Kolik myslíte že ještě po té době existuje fyzických kopií této sbírky? Zkuste si udělat malý průzkum a sehnat někde *Temnou komoru* Bohdana Chlívce, *Bubnování na sudy* Víta Slívy nebo Fridrichovy starší sbírky. Kupte si Typltovy knihy z devadesátých let, schválně. Zahrajte si boj o poklad a sežeňte nějakou knihu grandiózního proklatce Karla Šebka! Pokochejte se neexistujícími knihami supernovy přelomu tisíciletí Bogdana Trojaka! Nelze se pak divit autorům trpícím neurózou, kteří se snaží vydáváním různých paběrků, juvenilií, příležitostných básní, autorských výborů atd. vyhrabat z bahna zapomnění, aby pro současnost potvrdzovali titul básníka, který jim přísluší.

Monstrum české nakladatelské produkce raději sežere stovku podprůměrných, ale nových básnických knih, než by vyvrhl dílo, jehož kvalitu ověřil čas a kterého by stačilo jen ve správnou dobu připomenout (jako se to zřídka kdy k mému potěšení stane, naposledy v kouzelném druhém vydání dlouho nedostupného Murrerova Zápisníku pana Pinkeho). O marketingu poezie a o tom, jak falešný pohled často nabízí, anebo o tom, jaký obraz české poezie zrcadlí wikipedie, z níž čerpá většina studentů a učitelů literatury, zas třeba někdy v jiné anketě.

Dost pochybuji, že by se tohle změnilo. Nic pro to neděláme. Ze zkušeností porotců Magnesie Litery vím, že se každoročně vydá pět až deset sbírek, které svou hodnotou mohou a mají aspirovat na delší život, než je jedna básnická sezóna. Jenže za dva roky po takovém národním pokladu, a já jsem přesvědčen, že jím poezie je, neštekne ani pes. Snad je možné nějaké řešení, jehož inspirací může být Česká elektronická knihovna poezie 19. a počátku 20. století. Je to nedocenený, ale velmi záslužný projekt na webu www.ceska-poezie.cz, u jehož zrodu stáli V. Macura a P. Janoušek. Dokážu si představit, že by se část dotačních peněz, které se v české literatuře často probendí na pochybné akce, dala investovat do databáze, která by uchovávala skeny, případně e-knihy z české básnické produkce, která je na trhu rozebraná a u níž je naděje, že bude znovu vydána, mizivá. Za stažení či přístup by byl rozumný (rozuměj malý) poplatek, z něž by něco mohl mít jak autor, tak případně i nakladatel. Měla by to být ale platforma, jejíž obsah by prošel zkušeným expertním filtrem, aby nebyla časem zahlcena a zneprůhledněna agilními grafomany. Konečně bych si pak mohl přečíst tituly, které znám jen z bibliografií básníků a které jsem si vždy přál číst.

Zpět k otázce: z poezie posledních třiceti let toho zbude hodně pro mě, pro dějiny jen málo. Neříkám to ani smutně, ani vesele. Mám ještě asi 70 výtisků mé nedostupné prvotiny *Černá hodinka*, které jsem vykoupil od nakladatele ze skladu po 25 letech. Prodám, nechcete?